

Koronakommisjonen

Kommisjonen er oppnevnt i statsråd 24. april 2020

Referat

Referat fra Koronakommisjonens intervju med Lise Sannerud og Erik Sandlie

Intervju av	Direktør Lise Sannerud og assisterende direktør Jan Erik Sandlie, Kriminalomsorgsdirektoratet
Sted	Kommisjonens lokaler, Tollbugt. 12
Tid	15. januar 2021 kl. 15–16
Intervjuere	Stener Kvinnsland, Leder av Koronakommisjonen Astri Aas-Hansen, kommisjonsmedlem
Kommisjonsmedlemmer til stede digitalt	
Ev intervjuobjektets bisittere	
Referent	Joakim Øren, sekretariatet og Thea Westhagen, sekretariatet

1. Innledning av samtalen

Utvalgsleder presenterte kommisjonens medlemmer og sekretariat som var til stede og som fulgte intervjuet digitalt.

Sekretariatsmedlem Øren gikk gjennom en del formaliteter knyttet til gjennomføringen av intervjuet, og påpekte at det skrives referat og tas lydopptak fra samtalen. Øren orienterte om at referatet og lydopptaket er interne dokumenter, som kommisjonen i utgangspunktet ikke gir innsyn i. Når arkivet overleveres til Arkivverket, vil offentlighet vurderes av Arkivverket etter offentleglova. Øren viste til at taushetserklæring er signert og understreket at brudd på taushetsplikt kan medføre sanksjoner. Øren presiserte at Sannerud og Sandlie er underlagt instruks om å forklare seg/bidra til kommisjonens arbeid, jf. statsministerens instruks om tilgang til opplysninger for Koronakommisjonen. Den som intervjues kan uten hinder av taushetsplikt gi Koronakommisjonen opplysninger som er nødvendige for kommisjonens arbeid, jf. lov om informasjonstilgang m.m. for Koronakommisjonen § 2.

2. Innledende spørsmål

Kvinnsland: Vi begynner litt generelt. Kan du si litt om din rolle i dette? I hvilken grad – i et større perspektiv – har du deltatt i denne pandemien ifra et styringsperspektiv på tvers og opp i systemet underveis?

Sannerud: Vi satt krisestab 13. mars. Da fant vi ut at det var Jan Erik, som assisterende direktør, som skulle lede staben. Så har jeg sittet i staben siden da, og sitter fremdeles i nasjonal krisestab. I nasjonal krisestab hadde vi også inne to representanter fra regionene. Vi hadde én regiondirektør fra sør, og så valgte vi en assisterende direktør. Valget ble gjort ut fra sammensetningen, i tillegg til andre fra ledergruppen i direktoratet. Det gjorde vi nettopp for å kunne ha en dialog som gikk ut i organisasjonen, men hvor vi også var avhengig av nasjonal krisestab og ha en dialog ut i organisasjonen.

Kvinnsland: Utover det – andre direktorater og slikt?

Sannerud: Sånn ja. Vi har hatt kontakt med Helsedirektoratet (Hdir). Vi har hatt jevnlige møter med Hdir to ganger i uken, og Folkehelseinstituttet (FHI) også. Der er det ikke først og fremst jeg som har hatt kontakt, utenom når det har vært nødvendig med kontakt på direktørnivå. Ellers har vi hatt en fast person som har hatt denne kontakten. Så har vi også hatt møter med statsråd, departementsråd og alle etatsdirektørene i Justisdepartementet (JD).

Kvinnsland: Hadde du en følelse av å bli konkret informert i forkant av at tiltakene ble annonsert på ettermiddagen den 12. mars?

Sannerud: Nei.

3. Sentrale spørsmål i dette intervjuet

De mest sentrale temaene er spørsmålene knyttet til isolasjon/utelukkelse og helsemyndighetenes prioritering.

Tema: Kriminalomsorg: hvordan fengslene ble rammet.

Kvinnsland: Da går vi til det vi egentlig skal snakke om. Litt generelt om hvordan fengslene ble rammet. Hvis du skal se på det overordnet: hva vil du vektlegge mest i totalperspektivet?

Sannerud: De innsatte ble rammet ved at de ble mindre aktivisert. Det var nødvendig å benytte karantene; en situasjon som gjorde at de ikke hadde et fellesskap som de ellers ville hatt. Dette førte til isolasjon. Skole- og arbeidsdriften ble lagt ned, og det er klart at for den innsatte betyr det at vi måtte prøve å finne annen type aktivitet. Det er ikke lett, særlig i lys av bemanningen vi hadde. Jeg vil si at det var det som var mest særpreget. Samtidig trengte vi en del nye hjemler for å håndtere situasjonen fremover.

Sandlie: Jeg tror vi kan skille mellom nye fengsler med høyt sikkerhetsnivå – altså lukkede fengsler og åpne fengsler. Lukkede fengsler er egnet for å håndtere smittefare ved at folk sitter på enerom. Den store utfordringen til å begynne med var en del av de åpne fengslene der vi har mange innsatte på flersengsrom. Det vi gjorde var å prøve å få ned antall innsatte. Der var det særlig to tiltak; vi innførte en ordning med fremskutt løslatelse, og vi overførte mange til hjemmesoning med fotlenke. Fotlenkesoning var veldig egnet i den situasjonen vi var i da. Ganske raskt klarte vi å få ned antall innsatte i fengslene. Vi gikk fra 3200 til 2600 i løpet av noen uker. Da hadde alle enerom, og det var målet.

Kvinnsland: Var det et anliggende med kapasiteten på ansatte? I form av barn som måtte være hjemme, og andre ting som gjorde at kapasiteten – antall tilgjengelige ansatte – ble et problem?

Sannerud: Det ble ikke det i begynnelsen. Det var fordi vi fikk status som kritisk samfunnsfunksjon. Men vi opplevde at sykefraværet gikk ned, fordi vi har jo vanligvis et forholdsvis høyt sykefravær. Vi opplevde plutselig et mer nærvær av ansatte enn tidligere.

Sandlie: Det var én periode til å begynne med der vi så for oss at vi kunne få problemer med antall ansatte. Da drev vi og diskuterte en del alternative tiltak som vi aldri gikk noe videre med fordi det ikke slo til. Helt til å begynne med da usikkerheten var som størst, da hadde vi noen worst case-diskusjoner. Men det kom aldri.

Kvinnsland: Det at man ble definert som kritisk samfunnsfunksjon indikerer at dette er kjempeviktig for samfunnet. Da er vi over i forberedthet og planverk. Hva vil dere si i etterkant hvis dere skal bedømme forberedthet?

Sannerud: Vi har gjort en evaluering som dere kan få tilsendt, som var frem til juni, og vi har gjort veldig mye forberedninger fra da. Vi hadde et beredskapsverk, men det var ikke etablert tilstrekkelig grad i virksomheten. Da snakker jeg først og fremst om Kriminalomsorgsdirektoratet (KDi). Vi hadde ingen kriseøvelser, og heller ikke noe elektronisk system for dokumentasjon og håndtering av dette. På tross av det vil jeg si at vi har kommet gjennom det på en bra måte. Men jeg kan ikke si at vi var godt forberedt. Vi hadde ingen kontinuitetsplaner, og vi hadde ikke hatt kriseøvelser eller digitalt system for dokumentasjon. Men så er vi en beredskapsetat, så vi kan dette med beredskap og hendelser, så fengslene var gode til håndtere og de hadde nok i mye større grad beredskapsplaner som de lett kunne ta opp. Mer enn vi i KDi hadde.

Kvinnsland: Vi tenker nok ikke bare på direktoratet, men også på det dere styrer over og skal håndtere.

Sannerud: De sier i evalueringen at de mener de var bedre forberedt enn det vi opplever at vi var.

Kvinnsland: Hva var de viktigste smitteverntiltakene som ble innført?

Sannerud: Det var mange.

Sandlie: Det viktigste var å få ned antall innsatte. Det å få redusert det, slik at alle hadde enerom. Det var det viktigste. Vi innførte fremskutt løslatelse, og sluttet med å ta inn innsatte. Varetekt må gå sin gang, naturligvis, og lange og alvorlige dommer. Men det var åpenbart det viktigste å redusere antall personer.

Kvinnsland: Kontaktmulighetene sank?

Sandlie: Ja. Det var det viktigste.

Kvinnsland: Kunne man se at variasjonene i infrastrukturen er en vesentlig faktor i dette? Fengselets alder, måten de er bygget på osv. Er det store variasjoner som vanskeliggjør eller som krever forskjellig i tilnærming?

Sandlie: Den store forskjellen er nok mellom åpne og lukkede fengsler. Vi har opp til firemannsrom, slik at man bor veldig tett. Mange deler også dusj og toalett. Det er en del av de gamle fengslene. De nye fengslene har dusj og toalett, så de er velegnet for å håndtere situasjonen. De gamle fengslene har dusj på gangen.

Sannerud: I tillegg til det, selv om jeg er enig med deg i at det er det viktigste, reduserte vi også besøk. Vi innførte besøk digitalt. Vi innførte iPader slik at man likevel kunne ha kontakt – digital kontakt. Permisjoner og fremstillinger ble også begrenset. Det ble begrenset kontakt inne i fengselet og utenfor.

Kvinnsland: Dere hadde virkemidler, og de ble tatt i bruk?

Sannerud: Ja.

Sandlie: Det vi fikk litt kritikk for var først og fremst at vi begrenset besøk. Da kjøpte vi inn flere hundre iPader.

Aas-Hansen: Hva mener dere med begrenset besøk? Mener dere stopp på besøk, eller ble det gjennomført, men begrenset?

Sannerud: Det ble gjennomført.

Sandlie: Helt til å begynne med var det nesten stopp, men så ble det ganske fort lempet på.

Sannerud: Da tilpasset vi besøksrommene, når det gjelder størrelser og med plast/glassvegger imellom. Vi gjorde en del tilpasninger slik at de kunne få besøk.

Sandlie: Noen kunne også ha besøk ute.

Sannerud: Det var en av oss som så på mulighetene for hvordan man kunne lempe det til de ulike stedene.

Kvinnsland: Hvis vi ser overskuende på hovedoppgavene – den samfunnskritiske funksjonen dere her. Ble den opprettholdt?

Sannerud: Ja, det mener vi.

Kvinnsland: Helt uforbeholdent?

Sannerud: Ja.

Kvinnsland: I den sammenheng; hva slags rapporteringsregime var det oppover til JD?

Sannerud: Der hadde vi ukentlige rapporteringsmøter. I tillegg til det skulle vi komme med skriftlige rapporter én eller to ganger i uken. Dette har variert i intensiteten fra starten og utover. Den siste tiden har vi hatt hver 14. dag.

Kvinnsland: De rapportene var strukturert slik at det var meningsfullt for begge parter?

Sannerud: Ja, og ikke minst når det gjelder at den samfunnskritiske funksjonen ble ivaretatt. Det var jo noe av det viktigste vi dokumenterte.

Kvinnsland: Var rapporteringen hensiktsmessig i format og hyppighet?

Sannerud: Ja, jeg mener det. Kanskje litt vel, til og med.

Sandlie: Hvis vi skiller mellom de to rapporteringsformene; vi har en rapportering som går til krisestøtteenheten, og en som går til vår fagavdeling. Jeg tror begge tjente den funksjonen som de skulle ha.

Kvinnsland: De to enhetene som fikk rapportering: var det en forskjell på rapporteringen til de to?

Sandlie: Ja, veldig forskjell på innhold. Den som går til krisestøtteenheten handler mer om en vurdering av beredskapssituasjonen og smittesituasjonen på overordnet nivå. Den som går til fagavdelingen handlet i stor grad om vi klarer å opprettholde vår funksjon – soningskø, belegg. Det handlet mer om drift av kriminalomsorgen.

Sannerud: Det var mer en risikovurdering, også.

Kvinnsland: Å rapportere til krisestøtteenheten er vel ikke normal virksomhet. Var det nytt for dere?

Sannerud: For meg var det nytt.

Sandlie: Det var nytt at vi gjorde det på en måte som dette. Rapporteringen ble justert en del ganger til å begynne med.

Kvinnsland: Ble det spesifisert hva den ene og den andre skulle ha fra departementets side?

Sannerud: Ja.

Sandlie: Ja. Rapporteringen ble justert et par ganger ganske tidlig. Det antar jeg at var ut ifra det behovet departementet hadde.

Sannerud: Da vi hadde disse rapporteringsmøtene, gikk vi gjennom forhold hvis det var noe de ville diskutere. Da hadde de fått den på forhånd, og så diskuterte vi det gjennom på møtet.

Kvinnsland: Hva slags rutiner hadde dere med kontakt ut mot virksomheten – ut mot selve fengselssystemet?

Sannerud: Det hadde vi gjennom regionene. Vi hadde regionene inne i krisestab, og gjennom det hadde vi kontakt. Så hadde vi en funksjon i krisestab som hadde kontakt ut mot enhetene.

Sandlie: Regiondirektøren som satt i staben hadde fast møte med regiondirektørene rett etter våre møter. En i staben har også møter med de regionale sikkerhetsinspektørene flere ganger i uken for å fange opp det som skjer.

Øren: Et av tiltakene var at man reduserte antall nyinnsatte. Hvilke retningslinjer hadde dere for hvem som ble innkalt og ikke i denne perioden?

Sandlie: Varetekt tas alltid imot.

Sannerud: Så gjør vi sikkerhetsvurderinger.

Sandlie: Vi sluttet med de som var innkalt til korte dommer. Jeg husker ikke eksakt ordlyden, men retningslinjene ble gitt skriftlig. Alvorlige straffbare forhold innkalles som normalt. Det var en vurdering av sikkerhet og alvorlighet. De gikk normalt, og har gått normalt hele tiden.

Tema: Kriminalomsorg: bruken av isolasjon/utelukkelse

Kvinnsland: Bruk av isolasjon og utelukkelse har vært et tema. Kan du si noe om i hvilken grad fengslene benyttet dette som et smitteverntiltak?

Sannerud: Vi benyttet det i begynnelsen for nyinnsettelse og karantene. Det ble opplevd som et isolerende tiltak. Samtidig mener vi at det var nødvendig, men vi vet også at vi har fått kritikk for det. Det er klart at det å ikke ha aktivitet også kan føre til isolasjon, selv om vi prøvde med kompenserende tiltak. Det har vi statistikk på, og det kan dere få statistikk på. Det er klart at den gikk opp.

Sandlie: Ganske raskt etablerte vi en egen kode i vårt fagsystem for de som var isolert på grunn av korona. Det har vi eksakte tall på. Men det som ble en stor utfordring da varetekt og domsonende møtte opp, var hvordan vi møtte helse og helsesiden i fengslene. I enkelte enheter møtte vi krav fra helse om at vi skulle isolere de innsatte langt over hva vi ønsket og hva vi mente vi hadde hjemmel til. Ved et fengsel insisterte kommuneoverlegen på at vi skulle isolere de innsatte som kom fra et annet fengsel. Det var én som ble overført fra Drammen til Ringerike, og som skulle i retten. Det ble snakk om å utsette hele rettssaken

fordi kommuneoverlegen forlangte at han skulle være 14 dager i isolasjon. For oss var det en som kom fra et fengsel til et annet. Dette ble ordnet. Men forholdet mellom straffegjennomføringsloven og smittevernloven, og hvem som egentlig bestemmer - der er det en ugjort jobb.

Kvinnsland: Vi har merket oss det og diskutert det. Her ligger noe av problemet. Både NIM og Sivilombudsmannen har vært innom dette. En ting er hjemmelsgrunnlaget for det dere bestemte, med utgangspunkt i straffegjennomføringsloven, ønsker dere å kommentere det?

Aas-Hansen: Når dere sier at dere møtte krav langt over det dere har hjemler til. Kan dere si hva dere har hjemler til å gjøre når det kommer nye inn, allerede innsatte, om de sitter på dom eller er der på varetekt?

Sandlie: Det er § 37. Det er utelukkelse fra fellesskap, og det er den som er den aktuelle bestemmelsen. Så har vi hatt en diskusjon om i hvilken grad smittevern passer etter den. Hvor langt kan man strekke smittevern etter den. Det har vært en diskusjon hele perioden. Også hva gjelder hvilken betydning det har at man testes.

Aas-Hansen: Har dere hjemler utover den bestemmelsen?

Sandlie: Nei, det er § 37 som er den aktuelle hjemmelen her.

Sannerud: Men så fikk vi en hjemmel i høst. Men det var en periode uten hjemmel hvor vi gjorde det.

Sandlie: Sivilombudsmannen mener jo at vi manglet hjemmel. Men ja, det er § 37 som er hjemmelsgrunnlaget.

Kvinnsland: Men dere sier at helsemyndighetene hadde et strengere krav eller forventning?

Sannerud: Det varierte veldig, og kanskje det var problemet vårt. Hvordan en kommuneoverlege så situasjonen kunne være veldig forskjellig fra sted til sted. Vi måtte forholde oss til kommuneoverlegens bestemmelser der og da. Det kunne være veldig ulikt.

Øren: Var det mange slike vedtak?

Sandlie: Nei. Problemet var at det ikke kom vedtak. Helt til å begynne med, og det er nevnt i en av proposisjonene. Var det kommuneoverlegen på Sandeid - jeg husker ikke kommunen – som bestemte inntaksstopp? Det mente vi at det kunne ikke en kommuneoverlege bestemme. Noe av problemet var at de ikke har noen tradisjon på å treffe formelle vedtak. Det var det vi forlangte i de sakene. Vi forlangte at vi måtte få det i vedtaks form, hvis vi skulle klare å forholde oss til det. Vi kunne ikke ha det i en e-post, eller som et referat fra et møte.

Sannerud: Da ble det av og til ikke noe av.

Øren: Det ble fremdeles fattet noen formelle vedtak?

Sandlie: Veldig få, om noen. Muligens på Ringerike. Jeg tror det er et par i vedtaks form. Det er vedtak, men i en litt spesiell form – i en e-post, eller noe slikt.

Øren: Når vi får den statistikken, er det først og fremst vedtak som er gjort innenfor deres domene?

Sandlie: Ja, det er våre vedtak. Der er alt det formelle rundt vedtaksformen i orden.

Kvinnsland: Ble det åpnet for individuelle vurderinger, eller var det allmenne regler som alle ble underkastet?

Sannerud: Jeg tror det var både og.

Sandlie: Og litt i ulike perioder.

Kvinnsland: Hvem gjorde de vurderingene? Var det lokalt?

Sannerud: Det er lokalt, ja.

Kvinnsland: Vedtaket var gjort på allmenn basis, men man aksepterte lokale tilpasninger basert på vurderinger av enkeltinnsatte?

Sandlie: Ja, og da smittefaren sank, endret vi policy. Helt til å begynne med var det tiltak i hele landet i tråd med nasjonale føringer. Deretter gikk vi over til en situasjon der vi hadde en policy om at der det dukket opp veldig mye smitte på et sted – enten i kommunen, slik som Indre Østfold, eller i fengselet – ble det gjort avtaler om tiltak for den enkelte enhet.

Sannerud: For det enkelte sted. Så har vi gått tilbake til nasjonalt.

Øren: Dere har oversendt dokumentasjon til oss, og der har dere listet opp tiltakene som ble tatt i den innledende fasen etter 12. mars. Ett av de tiltakene er isolasjon/utelukkelse av innsatte. I den første perioden; ble det også da tatt individuelle vurderinger, eller var det en bloc på alle nyinnsatte?

Sannerud: Jeg tror at helt i starten var det absolutt alle innsatte. Men så fikk vi mulighet for testing etter hvert. Det var en dialog med FHI. Vi prøvde også å få testing for våre ansatte for å slippe dette, men det fikk vi ikke. Vi fikk for de innsatte, og det er klart at det lempet på dette.

Kvinnsland: Når var det?

Sannerud: Det husker jeg ikke, men vi har dokumentasjon. Vi har dokumentasjon helt frem til i dag. Vi kan godt sende over det også.

Øren: Ja.

Sandlie: Helt frem til nå varierer testeprosedyren mellom kommunene. I de store anstaltene har vi noen som har etablert veldig gode regimer, der helse er inne og tester de nyinnsatte to ganger med kort mellomrom. Mens andre steder er policyen at det er som hos andre borgere, altså at man må ha symptomer.

Kvinnsland: Hva tenkte dere for potensielle skadevirkninger og negative virkninger av disse tiltakene?

Sannerud: Det vi gjorde var å se på alternativ aktivitet og iPader. Men jeg er litt usikker på vurderingene helt i begynnelsen, og særlig fordi dette var fengselets vurdering. Hos oss tror jeg at vi var kanskje først og fremst opptatt av å ikke få inn smitte. Vi så for oss at dersom det skulle skje, ville det bli et veldig stort problem for oss og for samfunnet. Det er særlig på grunn av innsatt-populasjonens helsemessige utfordringer.

Kvinnsland: Smitte og sykdom trumfet overfor isolasjon og konsekvenser av det, og forholdsmessighetsvurderinger?

Sannerud: Ja, helt i starten var det slik.

Sandlie: Men vi var raske med å kjøpe inn iPadene. Vi innførte også gratis og økt telefontid som kompenserende tiltak. Vi var rimelig raske med de kompenserende tiltakene.

Kvinnsland: Du har jo også kommentert litt på dette med infrastruktur, og at det handlet mer om typen fengsel – lukkede vs. de åpne, og at det var de store forskjellene i infrastrukturens betydning.

Sandlie: Ja.

Tema: Kriminalomsorg: helsemyndighetenes prioritering

Kvinnsland: Helsemyndighetene er ansvarlige for smitteverntiltakene, og dere nevnte så vidt dette med testing. Kan dere si litt mer om resonnementet rundt testing? Det var henvendelser til FHI, og ikke til den lokale kommunen?

Sannerud: Nei, Helt i starten hadde vi en dialog med JD om de ansatte kunne bli prioritert når det gjelder testing. Det fikk vi ikke til, og det var mye frem og tilbake. Én fra krisestab hadde ukentlig møter med Hdir, men vi ble ikke prioritert når det gjaldt testing. Så var det dette med testing av innsatte. Jeg husker ikke helt når det kom på plass, men vi ble definert sammen med de som er under bo- og omsorgsenheter. Det skjedde ikke automatisk. Vi måtte være veldig argumenterende og stå veldig på for vår gruppe. Vi har ikke en interessant brukergruppe, for å si det sånn.

Kvinnsland: Hvordan foregikk dette i praksis for de innsatte – var det slik at kommunen rigget til det som skulle til?

Sannerud: Ja, det skjedde i praksis.

Kvinnsland: Så de kom til fengslene med sitt opplegg.

Sandlie: De er jo i fengslene. Vi har egen helsetjeneste i fengslene.

Kvinnsland: Dere hadde ikke det til å begynne med. Når man skulle etablere testing av innsatte i fengslene, fantes ikke det tilbudet i fengslene på det tidspunktet.

Sannerud: Nei, men vi har helsetjenester i fengselet.

Kvinnsland: Ja, men det var selve riggingen av testmuligheten jeg tenkte på. Så det kom etter hvert?

Sannerud: Ja.

Sandlie: Men ennå varierer det, altså. Den policyen varierer rundt omkring.

Kvinnsland: Så kommunene overprøver dette?

Sandlie: Nei, de styrer jo det.

Kvinnsland: Hva har dere tenkt at dere kunne gjøre for å få mer enhetlig praksis?

Sannerud: Det er det vi har forsøkt opp mot Hdir og Helsedepartementet (HOD). Vi har hatt utallige møter om dette, og det var den største eksterne kampen i begynnelsen.

Kvinnsland: Omkring testing og kommunalt selvstyre?

Sannerud: Ja.

Aas-Hansen: Av både ansatte og innsatte?

Sannerud: Ja, begge deler.

Sandlie: Og vi har møter med Helserettsavdelingen i Hdir, og det er nettopp for å drøfte disse problemene.

Kvinnsland: Så det er fortsatt et problem, men det er fordi dere får reaksjoner fremdeles på hvordan tilbudet utøves?

Sandlie: Ja, det fører til at vi ennå får diskusjoner rundt isolasjon. Det er veldig mye bedre enn det var, men ennå er det litt ulik tilnærming. Enkelte er veldig fornøyd.

Kvinnsland: Hvis man hadde fått opp testmulighetene tidlig, ville det påvirket isolasjon og utelukkelse?

Sannerud: Absolutt.

Sandlie: Vi kan ta et annet område, der vi fikk veldig god veiledning. Det gjelder hvordan vi skulle gjennomføre straff i samfunnet, og hvordan vi skulle kunne sette på fotlenke og den type utstyr uten at det skulle være smittefare. Da fikk vi en veldig god anbefaling fra Hdir, som var glimrende. Det var stor usikkerhet blant våre ansatte når det gjaldt å være på hjemmebesøk og å sette på fotlenke, og hvordan gjøre det på smitteverntrygg måte. Der fikk vi virkelig god bistand til å lage rutiner for hvordan gjøre dette på en god måte.

Tema: Kriminalomsorg: soningskøer og andre konsekvenser

Kvinnsland: Konsekvenser av det vi har vært gjennom: soningskøer og den type ting. Hvis vi skal vurdere dette med rehabilitering, som er den andre hovedsaken og hensikten med at folk blir satt i fengsel. Hva har de som har vært innsatt i denne perioden gått glipp av, med tanke på det langsiktige rehabiliteringsarbeidet og muligheten for å oppnå resultatet for dem?

Sannerud: Der må jeg svare på helt generelt grunnlag, fordi vi har ikke noe enkeltvis fra fengslene for noen som er i et fagbrevsløp eller en skolesituasjon per i dag. Men det er klart at de fikk et avbrudd i utdanningsløp eller skoleløp. Særlig skole hadde ikke disse digitale løsningene for oss. Det er særlig fordi våre tekniske systemer og datasystemer er veldig dårlige. Derfor var det vanskelig å få til. Det er klart at de som gikk på skole var kanskje de som ble hardest rammet. Så fikk vi dette opp å gå noen steder etter hvert. Og selvfølgelig dette med kø, som du sier. Vi har vel nesten tredoblet køen i løpet av denne perioden.

Sandlie: Soningskøen økte fra 400 til nesten 1000, før den snudde igjen. En helt annen utfordring er de som ble innkalt i april, men som så fikk et nei med beskjed om at de måtte vente for å se når de kunne kalles inn. Noen ganger gjorde man det, og vi fikk noen henvendelser som var veldig uheldige. Man har gjort ganske store anstrengelser for å skulle inn og sone 30 dager. En annen situasjon var at noen ble sendt hjem og fikk soningsavbrudd, for at vi skulle tømme fengslene. Da stopper soningen og det er ikke bra, fordi du på sett og vis forlenger prosessen. Der har vi fått en ny hjemmel etter disse erfaringene, og etter initiativ fra oss på grunn av erfaringene med avbrudd. Nå kan vi sende dem hjem med fotlenke.

Sannerud: Det var fordi avbruddet ble opplevd som nesten strengere enn å sone, og likevel var det et avbrudd som de måtte ta igjen.

Aas-Hansen: Har man faktisk tatt dem inn igjen, de som ble vurdert ut på avbrudd?

Sandlie: De som fikk avbrudd i soningen, var blant de mest uheldige sakene vi fikk. Vi så at enkelte fikk så strenge vilkår knyttet til avbruddet, at det i praksis var like strengt som hjemmesoning med fotlenke. Vi mener at der gikk Kriminalomsorgen lengre enn det det vi har hjemmel til. Da vi gikk gjennom sakene var det tre personer totalt, hvis jeg husker rett, som vi mener hadde en form for oversoning.

Sannerud: Dette var vel fra samme geografiske områder, eller to ulike områder. Så dette var veldig lokalt.

Sandlie: Det var fra to ulike områder. Men to av dem hadde også oversoning på bare tre dager. Da vi oppdaget det, ble det bestemt at de skulle få det godskrevet som soning. De på avbrudd kom derfor godt ut, på grunn av dette med godskriving. Men spørsmålet var om noen hadde oversonet. Det er en med 51 dager, og to med tre dager. Vi får se om det kommer noe spørsmål om erstatning for dem.

Aas-Hansen: Er det noen som har vært på avbrudd, og så er de blitt tatt inn igjen for å sone gjestående straff?

Sandlie: Ja, alle sammen. Det er ingen som er på avbrudd nå. Alle er tilbake, og kvittert ut. Det er ingen restsaker hengende rundt det nå.

Sannerud: Det var mer deres opplevelse av soningsavbruddet.

Kvinnsland: Jeg ble litt opptatt av det du sa med dårlige tekniske løsninger og infrastruktur for IT sett i lys av å kompensere for stenging. Dette kjenner vi igjen fra hele skole- og undervisningssektoren. Hvorfor var man så dårlig forberedt på det? Er det ikke slik at digitale virkemidler og avstandsundervisning er innført i fengselet?

Sannerud: Det er et veldig godt spørsmål. Vi opplevde at høyskoler og andre skoler umiddelbart kunne gå på lufta, og ha digital undervisning. Hos oss var det ikke sånn, og vi måtte igjennom mye dialog. Mye av vår infrastruktur knyttet til teknologi er under enhver kritikk. Derfor innfører vi nå et helt nytt system som kommer på lufta om to år. Det vil gi oss en helt annen teknologisk mulighet for digitale moderne løsninger. Noe var skole, og noe var også hos oss – i alle høyeste grad.

Sandlie: De to enhetene som hele tiden har hatt et fullverdig digitalt skoletilbud, er de to ungdomsenhetene. Eidsvoll og Bjørgvin. For de andre kunne vi tilby de iPadene. Men IKT og fengsel – det er noen iboende utfordringer der. Vi skal ha kontroll på kommunikasjon, og det er jo derfor vi har fengsel. Det er tidvis ganske krevende å få til den balansegangen der.

Sannerud: Vi har veldig låste systemer på skole, for at de ikke skal kunne gå på internett. Det er klart at det er en utfordring.

Kvinnsland: Når det gjelder ungdom er det jo en opplæringslov, og det gjelder jo et påbud om at det skal gjennomføres. Det er statens ansvar, eller den som forvalter statens ansvar. Vi reagerer på at det da ikke kan gjennomføres.

Sannerud: Ja, men som sagt: på ungdomsenhetene ble det det. For de under 18.

Kvinnsland: Vil du si at det tok i bruk noe nytt, eller fortsatte de med det de allerede hadde?

Sannerud: De hadde slike løsninger. Og pluss pluss.

Kvinnsland: Så de har en annen og bedre infrastruktur teknisk og IT-messig enn resten, slik at de kan ha det på denne måten?

Sannerud: Ja, de har en helt annen bygningsmasse også. Mye mer moderne. Det er forklaringen.

Aas-Hansen: Tettere samarbeid med skolene, også?

Sandlie: Ja, og der slipper vi litt opp. Det er mye man kan kompensere for ved å være til stede og følge med.

Sannerud: Også er skole inne som en del av et ressursteam for ungdommen. Det er veldig annerledes.

Kvinnsland: Følelsen min er at her er det et stort potensial. Det er fantastisk å få kontinuitet i det med opplæring også for andre enn barn.

Sannerud: Veldig. Helt enig.

Sandlie: Vi er på vei. Det er et spenningsfelt mellom oss og skolen på dette området. Vi har et IKT-system for skolen i dag, som ikke er godt. Men det kommer.

Kvinnsland: Hva betyr det når du sier spenningsfelt?

Sandlie: Vi ønsker kontroll av sikkerhetsgrunner. Vi legger jo vekt på kommunikasjonskontroll. Du skal ikke kontakte andre personer, og vi skal ha kontroll på kommunikasjonen. En varetaktsinnsatt som truer et vitne er en katastrofe for oss.

Sannerud: Eller en pedofil som sitter på nettet.

Kvinnsland: Dette har vi jo kontroll på i mange andre sammenhenger i samfunnet.

Sandlie: Det er på gang, og vi klarer å finne noen gode tekniske løsninger. I Agder, hvor det åpner nå, vil vi for første gang få PC-er på cellen som de innsatte kan bruke. Foreløpig er de uten internett, men vi jobber med en sikker løsning. Vi hadde hackere inne i forrige uke for å prøve å misbruke det.

Sandlie: Det kommer om to år. Men du kan si det sånn: hvis det skulle være en seksualforbryter som får tak i et barn og kommuniserer med det på utsiden, er det en katastrofe. Der har vi utfordringer.

Kvinnsland: Det er jo ganske selvsagt, men det finnes også systemer.

Kvinnsland: Hvordan vurderer dere egen kapasitet til å gjennomføre straffereaksjoner som normalt under det vi nå har vært gjennom eller noe tilsvarende som måtte komme?

Sannerud: Det vurderer vi godt, med unntak av de problemene vi har nevnt - særlig knyttet til dublering av celler, og sanitære forhold knyttet til det enkelte fengselet.

Kvinnsland: Så infrastruktur er et poeng?

Sannerud: Det er et poeng.

Kvinnsland: Men for øvrig mener dere at om to år vil man kunne gjennomføre som forventet, og gjennomføre samfunnsoppdraget?

Sannerud: Absolutt.

Sandlie: Et spørsmål er hvordan man kan øke fengselskapasiteten med 500 plasser over natten. Det er mulig, men det vil være mulig gjennom å ha flere innsatte på samme celle. Det er den tradisjonelle tankegangen, og det blir vrient i en smittesituasjon. Det er den tradisjonelle mulige kapasitetsøkningen, dersom det skulle oppstå et behov for det.

Kvinnsland: Soningskø: ingen liker at det hopper seg opp med ugjort arbeid. Dere har sagt at denne kom fort, og kulminerte på et tidspunkt. Så er man i gang med å bygge den ned igjen. Da er det to sider: tidsperspektivet, og prioriteringen i den køen. Hvordan gjør dere det?

Sannerud: Jeg vil gjerne si noe annet. Du spurte om noen konsekvenser tidligere, og da glemte jeg dette. Det er bra at departementet satte ned en gruppe som jobber med prognoser. De jobber på et overordnet nivå med perspektiv på straffesaker, med domstol, politi og oss. Da kan vi se hvor mange saker som aktiveres, og som igjen vil få et utfall hos oss. Det er veldig bra, fordi det gir oss en forutsigbarhet til nettopp å kunne lage disse prognosene.

Sandlie: Den 1. mars var soningskøen på 440 – 450. Så steg den, og nådde toppen 1. juli, da var den nesten oppe i 1400. Så synker den nedover. Etter våre beregninger vil køen den 1. juni i 2021 være på ca. 600.

Kvinnsland: Praktisk talt avvirket.

Sandlie: Ja, men det som bidrar er at vi akkurat har åpnet Agder fengsel.

Sannerud: Så hadde vi en utvidelse på EK.

Sandlie: Agder fengsel åpner akkurat nå. Vi gjør også noe vi har fått noe kritikk for. Den soningskøen som oppsto består av korte dommer, fordi det var der vi stoppet med inntak. Vi har nå kalt inn veldig mange som normalt ville vært på et lavt sikkerhetsnivå til Agder fengsel, på grunn av kapasiteten. Det er i en overgangsperiode.

Aas-Hansen: Er det dommer på inntil tre måneder?

Sandlie: Ja, det er også noen lengre. Det er også dommer på over et år, men de fleste er korte. De domfelte får et tilbud som isolert sett er godt. De får helt nye lokaler.

Kvinnsland: Gjennom den akkumuleringen og kulmineringen og nå nedbygningen, har dere har hatt andre typer prioriteringstenkninger enn dere normalt har?

Sandlie: Nei. De alvorlige sakene og varetekten har gått sin gang hele tiden.

Øren: Er det riktig forstått at ifølge prognosene deres vil dere være noenlunde tilbake på nivået før 12. mars til sommeren?

Sandlie: Ja, litt ute på høsten antakeligvis. Vi er på 900 nå, så hvis det fortsetter å synke tipper jeg at vi er tilbake i september/oktober. Men, det er en stor usikkerhet her. Det har å gjøre med i hvilken grad det har oppstått et etterslep i domstolene og politiet, som kommer

nå. Det er den største usikkerheten i våre prognoser, om det ligger det restanser som vil komme nå. Vi har god oversikt over vår kapasitet, men usikkerheten ligger i hva som kommer inn.

Kvinnsland: Snakker dere sammen om det?

Sannerud: Ja, det er den gruppen jeg snakket om som er veldig bra og viktig. Jeg tenker at dersom vi ser at det er en økning hos politiet og påtalemyndigheten, så kan vi faktisk gjøre noe med kapasiteten. Vi kan foreslå å gjøre noe med kapasiteten over en kortere periode. Det er veldig bra.

Kvinnsland: Har denne typen akkumulering og avvikling gjort noe med prioriteringene deres, bortsett fra hastesakene? Er det flere som går med fotlenke for eksempel?

Sandlie: Ja, det er flere med fotlenke.

Sannerud: Vi fikk en utvidelse på fotlenke fra fire til seks måneder i denne perioden.

Kvinnsland: Er det er varig tiltak?

Sannerud: Det er et varig tiltak.

Kvinnsland: Er det noe annet dere vil si om prioritering?

Sandlie: De som har blitt prioritert ned er bøtesonerne. Det er de som skal inn og sone noen få dager. De har fått mulighet til å søke om bøtetjeneste i samfunnet.

Kvinnsland: Oppklaring: Er en bøtesoner en som velger å gå inn i fengselet istedenfor å betale boten?

Sandlie: Han velger ikke. Hvis Statens innkrevingssentral prøver i tre år å inndrive boten, og ikke får betalt, sender de boten til kriminalomsorgen.

Kvinnsland: Det er ikke noe man velger selv altså.

Sandlie: Nei, det er ikke noe man velger selv.

Sannerud: Man velger å ikke betale.

Sandlie: Man har andre hjemler til å inndrive. Nå kan man søke om å jobbe i tillegg, og gjøre samfunnsnyttig tjeneste.

Kvinnsland: Et annet oppklaringsspørsmål: dette med lenkesoning – hvem er det som kontrollerer det?

Sannerud: Det er Friomsorgskontoret.

Sandlie: Vi er rundt i hele landet, og det er kontor i flere byer. Vi administrerer det, og det hører til direktoratets budsjett. Vi har også mange biler på veien til enhver tid som er hjemme hos folk og kontrollerer. Ellers går den elektroniske kontrollen med fotlenkene til vårt kontor i Horten. Der har man den tekniske overvåkingen.

Sannerud: De sitter på sine kontor, og ser hvem som er ute og inne. Så lyser det rødt hvis ikke man kommer inn osv.

Øren: Kan vi gå litt tilbake til isolasjon. Det ble nevnt at Sivilombudsmannen har satt spørsmålsteget ved bruken av straffegjennomføringsloven § 37. Hva er deres vurdering på dette?

Sandlie: Vi mener at det vi gjorde var helt nødvendig for å begrense smitten.

Øren: Men spørsmålet mitt er om dere hadde hjemmel til det.

Sandlie: Vi mener at vi er på tynn juridisk is – det er det ingen tvil om. Det er helt åpenbart at hjemmelen ikke var klar, da vi gjorde det. Det var basert på nødrettsbetraktninger, rett og slett. Vi var i en situasjon som ikke er regulert i loven. Det er ikke noe forbud mot dette egentlig. Men vi var i en situasjon som vi ikke har sett før, og som ikke har vært diskutert i forhold til § 37. Det er helt åpenbart at hjemmelsgrunnlaget burde vært mye klarere, så lenge det er så inngripende tiltak. I en ideell verden var det ingen tvil om at det var en mangel i lovverket – uavhengig av om man er på innsiden eller ikke. Det man gjør er så alvorlig at hjemmelen bør være helt klar.

4. Læringspunkter

Kvinnsland: Hva tenker dere er den viktigste lærdommen?

Sannerud: Den viktigste lærdommen er at vi ved en eventuell neste gang kommer til å være godt forberedt. Vi kommer til å ha systemer og kriseøvelser og datasystemer for dette. Det er jeg helt sikker på at vi kommer til å ha. Den andre lærdommen er at vi faktisk klarte å ha så lite smitte i fengslene som vi klarte. Det er vi fornøyd med. Så er jeg helt enig i det vi snakket om med hjemmel og isolering, og at det var uheldig. Det var et vanskelig valg. Likevel var det der og da slik at vi måtte gjøre det. Så er det også det at vi har en organisasjon som virkelig kan snu seg rundt og klare å håndtere så vanskelige situasjoner. Det er stort – over 5000 ansatte, og man sitter på ulike kontorer, og man holder på med ulike straffereaksjoner, og vi har fengsel med høy sikkerhet osv. Vi klarte å mobilisere på den måten, og få det til. Det er en god lærdom.

Kvinnsland: Er det noen samarbeidsarenaer som du kunne tenkt deg var der, og som du trengte?

Sannerud: Ja, med Hdir. Men vi har hatt veldig gode dialoger med dem hele veien, bare for å si det. Bufdir har snakket om at de mener at barna ikke har kommet godt nok fram, og jeg mener at våre innsatte heller ikke har blitt gitt den nødvendige oppmerksomhet. Og det skulle jeg selvfølgelig ønske.

Kvinnsland: Utsatte barn i denne forstand, som også har vært så uheldige at de i en tidlig fase av livet kom i kontakt med fengselsvesenet, er litt glemt i denne sammenhengen?

Sannerud: Ja, absolutt.

Aas-Hansen: Jeg opplevde at du tenkte på innsatte som sådan.

Sannerud: Ja, jeg tenkte på innsatte som sådan. De er i institusjon.

Aas-Hansen: Det er ikke så mange som går i tog for dem.

Sannerud: Det er det jeg mener. Det er ikke så mange som gjør det. Hvis man ser på innsattepopulasjonen, er det mange med store psykiske og fysiske belastninger.

Kvinnsland: Ja, og de er til dels barn og unge.

Sannerud: Ja, det er til dels barn og unge, men også voksne. Vi har noen som nå skal innsettes som er 85 år, så det er hele spekteret.

Aas-Hansen: Heldigvis ikke så mange barn under 18 i fengslene.

Sandlie: Nei, for øyeblikket tror jeg vi har seks stykker under 18 år.

Kvinnsland: Andre samarbeidende virksomheter – det har du ikke kjent på som et savn?

Sannerud: Det var dette med skole og digitale løsninger som vi snakket om. Og om vi hadde hatt flere nasjonale føringer, og nasjonal likhet knyttet til håndtering fra kommuneoverleger. Den er så uforutsigbart og at det tar mye energi, og så må man bare forholde seg til det. Vi kan stå i en kamp, og be om et vedtak, og så kommer ikke vedtaket. Så kan vi agere, men det er mye jobb.

5. Avsluttende spørsmål

Kvinnsland: Er det noe dere brenner inne med?

Sannerud: Nei, jeg tror ikke det.

Sandlie: Det dere ikke har snakket så mye om, men som har gått ganske bra, er virksomheten ute i samfunnet. Der ble også en del stoppet, med tanke på samfunnsstraff og en del av de domfelte som gjennomfører det. Det er på grunn av at de stedene de jobber, ble en del av virksomheten lagt ned. De som gjennomfører samfunnsstraff, og det er ganske mange av dem, fikk også en del utsettelse på grunn av det de skulle jobbe med. Men det er også tilbake igjen.

Kvinnsland: Så det ble håndtert på et vis?

Sannerud: Etter hvert.

Sandlie: Ja, men det var problematikken med at de dommene også ble utsatt – både i oppstart, men også at de fikk avbrudd på grunn av at stedene de skulle jobbe var stengt.